

АНОТАЦІЯ

на навчальний комплект для студентів "Психологія професійного самоздійснення» у складі монографії "Психологія престижності професій" (Найдьонов М. І.), навчального посібника "Соціально-психологічні чинники престижності професій: підготовка молоді до активного самоздійснення на сучасному ринку праці" (за наук. ред. Найдьонова М. І., Григоровської Л. В.) та Інтернет-ресурсу <http://profprestige.org.ua>

Актуальність навчального комплекта "Психологія професійного самоздійснення" визначається існуванням явного і неявного запиту на розв'язання суперечності між існуючими можливостями ринку та полем самореалізації сучасної особистості. Вагомим ресурсом її розв'язання виступають психологічні знання. Навчальний комплект задумано для реалізації цілей поповнення теоретичних та прикладних знань у зручному для споживача форматі.

Притаманні сьогоденішньому вітчизняному ринку праці проблеми (передусім помітний дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили), від розв'язання яких значною мірою залежить сталий розвиток економіки, підвищення її конкурентоспроможності, зумовлені у тому числі і соціально-психологічними чинниками, зокрема тією роллю, яку відіграє в процесі професійного самовизначення молоді її орієнтація на престижність професії. Престижність є інтегральним показником місця людини в соціальній структурі. Проте викривлене її розуміння та невідповідне актуальним потребам економіки прагнення будь-що отримати престижну професію не тільки сприяють загостренню суперечностей на ринку праці, викривляючи реальний стан речей у сфері суспільного попиту, а й несуть у собі ризики для самої людини, підвищуючи ймовірність безробіття, працевлаштування не за обраним фахом, психологічних проблем, у цілому загрожуючи її успішному професійному самоздійсненню.

Необхідність врахування ролі чинника престижності в процесі професійного самовизначення, а також ринкового контексту професійного самоздійснення сучасної молоді з притаманною йому *невизначеністю* ситуації, *конкурентністю* умов професійної реалізації надає конкретного змісту завданню підвищення ефективності профорієнтаційної роботи, а також потребує створення відповідних новим умовам орієнтирів у професійній підготовці майбутніх практичних психологів.

Проте, незважаючи на зазначені вище проблеми, престижність професій, її соціально-психологічні чинники, вплив громадської думки щодо престижності професій на соціальну структуру суспільства, її роль як регулятора ринку праці, потужної рушійної сили професійного самовизначення молоді досі не стали ані предметом серйозних вітчизняних наукових досліджень, ані основою для удосконалення підготовки фахівців, передусім психологів, з професійної орієнтації, професійного консультування. За

домінування парадигми «персональної відповідності людини професії» основні зусилля науковців спрямовуються на удосконалення діагностичного інструментарію виявлення здібностей та психологічних характеристик людини, складання професіограм як "портретів" професії, а профконсультантів (профорієнтологів) – тестування зацікавленої особи на предмет знаходження відповідностей виявлених особливостей людини певній професії.

Такий підхід не відповідає сучасним механізмам саморегуляції ринку праці, а відповідно, не може виконати функцію забезпечення успішного професійного розвитку. Перехід економіки на ринкові засади докорінно змінив ситуацію, наповнивши реальним змістом поняття "ринку праці", визначальною характеристикою якого є *конкуренція*, а психологічним її "відповідником" – стан переживання *невизначеності*. При цьому невизначеність і залежність від динамічного соціального контексту характеризують не лише перший етап професійного розвитку – вибір професії і ранню побудову кар'єри, а супроводжують людину протягом усього періоду професійного розвитку. Здатність до відповідного реальності розпізнання ризиків, прийняття викликів, прийняття рішень в умовах невизначеності, використання принципово різних способів побудови кар'єри спирається на рефлексивні якості успішного практика в різних професійних сферах.

Отже, неможливо вирішувати завдання підвищення ефективності профорієнтаційної роботи, надання ефективної допомоги людині в її професійній реалізації на ринку праці без урахування і глибокого знання фахівцями-практиками механізму дії одного з найвагоміших чинників професійного самовизначення молоді – її орієнтації на престижність професії – та особливостей ринкового контексту ситуації професійного самоздійснення.

Презентований комплект для студентів (викладачів) призначений заповнити зазначену вище прогалину в професійній підготовці майбутніх практичних психологів, профорієнтологів до здійснення профорієнтаційної роботи у нових соціально-економічних умовах.

Сутність новизни запропонованого підходу. Моделювання. Не відкидаючи здобутків попереднього періоду розвитку профорієнтаційної ідеології, пропонується як центральний інструмент профорієнтації розглядати моделювання, пов'язане з вибором професійного майбутнього, яке передбачає усвідомлення спричинених цим вибором ризиків, проблем і задач для їх розв'язання, стратегій досягнення мети тощо.

Опанування ресурсною позицією. Ресурс розглянуто як кількісну міру можливості виконання певної діяльності; умови, які дозволяють за допомогою певних перетворень отримати бажаний результат. Людина, яка обирає професію, повинна отримати уявлення

про свої можливості щодо опанування ресурсною позицією, тобто перебування в професії в певній обмеженій ролі.

Рефлексивність. Аби здобувати більші можливості для успішного професійного самоздійснення, треба навчитися відрефлексовувати свій образ ресурсу певного ступеня гнучкості.

У **монографії** опрацьовується проблемне поле психології престижності професій. Ретельно проаналізовано теоретичні здобутки зарубіжної та української науки, які існують у сфері дослідження престижності професій, представлено узагальнену картину історії вивчення феномена престижності професій та методів її дослідження в зарубіжній науці. Здійснено наповнення розуміння престижності професій соціально-психологічним змістом. Розглянуто роль престижності в професійному виборі особистості на соціально-психологічному рівні. Викладено авторські підходи до аналізу ситуації на ринку праці через зв'язок престижності з дефіцитарністю та конкурентністю професій. Задача монографії – надання ґрунтовної теоретичної бази для подальшого опанування соціально-психологічного підходу до розв'язання завдань профорієнтаційної роботи, набуття практичних умінь в цій галузі, відповідних сьогodнішньому ринковому контексту професійного самоздійснення.

У **посібнику** професійне самоздійснення розглядається у *соціально-психологічному розрізі*, увагу зосереджено на широкому шарі інколи невидимих, але справжніх основ успішного соціально-психологічного професійного самоздійснення. Основними координатами для розгляду пов'язаних із цим питань є *ресурсний підхід та актуальна ситуація вибору професії*. Крім загальнотеоретичного компонента у посібнику надається актуальна інформація про уявлення дорослого населення і молоді країни про престижність професій, аналізуються її соціально-психологічні чинники і складові, розглядається їхня динаміка при змінах на ринку праці в умовах фінансово-економічної кризи. Аналізуються аспекти готовності сучасної молоді до ефективного самоздійснення на сучасному ринку праці у вигляді пріоритетних орієнтирів сьогodнішніх школярів при виборі професії, проробленості ними професійного плану, ставлення до нових тенденцій на ринку праці (зокрема інтегрованих професій), професійної мобільності тощо. У посібнику використано дані всеукраїнського моніторингу рівня та чинників престижності професій, що здійснюється Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України з 2008 р. і не має аналогів в Україні.

Запропонований у посібнику напрям удосконалення профорієнтаційної роботи спирається передусім на соціально-психологічні, тобто загальні, складові професійного самоздійснення, які в сучасному інформаційному світі становлять конкурентну частину вузькопрофесійного самоздійснення.

Посібник має забезпечити реалізацію таких навчальних завдань:

- засвоєння студентами соціально-психологічних знань щодо престижності професій та її значення як чинника професійного самоздійснення особистості;
- створення орієнтирів для здійснення профорієнтаційної і профконсультаційної функцій як допомоги людині в її професійному самовизначенні та соціально-психологічному професійному самоздійсненні в умовах ринку праці;
- формування у майбутніх психологів практичних умінь надання професійної психологічної допомоги людині в її підготовці до професійної самореалізації в умовах ринку праці, передусім опанування ресурсної позиції та готовності діяти в ситуації невизначеності як актуальному контексті професійного самоздійснення.

Кожний розділ посібника завершується запитаннями для перевірки і самоконтролю знань студентів, низкою практичних завдань, спрямованих на набуття ними аналітичних, дослідницьких умінь, а також практичних умінь у сфері профорієнтаційної і профконсультаційної роботи, та списком рекомендованої літератури. Усе це створює умови для ефективного зворотного зв'язку, творчої насиченої самостійної роботи студентів. Змодельовані у завданнях ситуації максимально наближені до реальних проблем професійного самоздійснення сучасної української молоді та актуальної ситуації професійної підготовки студентів, що сприяє мотивації опанування ними навчальним матеріалом і створюватиме передумови для їх особистісного саморозвитку як потенційних суб'єктів ринку праці. Посібник спрямований на активізацію творчого мислення студентів, формування у них професійно значущих практичних умінь.

Навчальний посібник може бути використаний для викладання самостійного спецкурсу в межах професійної підготовки студентів, а також як вагома частина навчального курсу “Психологія праці”. Може бути використаний у процесі навчання як майбутніх психологів, так і студентів інших напрямів підготовки, що належать до галузі знань “Соціально-політичні науки”.

Інтернет-ресурс profprestige.org.ua містить широкую систему модулів для забезпечення *ефективної взаємодії з користувачем*, актуальні результати дослідження професій на ринку праці України, до яких матиме доступ будь-який інтернет-користувач, та забезпечений онлайн-опитувальником LimeSurvey для проведення масштабних всеукраїнських опитувань з мінімальними затратами людських ресурсів та *отримання результатів в реальному часі*.

Основними *цілями* інтернет-ресурсу є: поширення результатів дослідницької роботи за темою НДР, забезпечення роботи тестувального модулю онлайн-опитувань LimeSurvey. *Завдання інтернет-ресурсу:*

1. Носити інформативно-практичний характер,

2. Слугувати базою моніторингу суспільних процесів,
3. Слугувати системою співпраці та координування,
4. Сприяти поширенню наукових розробок творчого колективу за темою НДР «Моніторинг чинників професійного самовизначення молоді в умовах запровадження національної рамки кваліфікацій»,
5. Пропаганда новітніх творчих підходів дослідження,
6. Забезпечення коректної роботи тестувального модуля.

Інтернет-ресурс розміщено в українській хостинг-зоні, та побудовано за допомогою вільної платформи Joomla 2.5. Головними перевагами даної платформи є те, що це відкрита універсальна система керування вмістом для публікації інформації в інтернеті. Вона ідеально підходить для створення великих корпоративних сайтів, інтернет порталів і персональних сторінок. З особливостей Joomla можна відзначити: гнучкі інструменти з управління обліковими записами, інтерфейс для управління медіа-файлами, підтримка створення багатомовних варіантів сторінок, система управління рекламними кампаніями, адресна книга користувачів, голосування, вбудований пошук, функції категоризації посилань і обліку кліків, WYSIWYG-редактор, система шаблонів, підтримка меню, управління новинними потоками, XML-RPC API для інтеграції з іншими системами, підтримка кешування сторінок і великий набір готових доповнень. Joomla! написана на мові PHP з використанням архітектури MVC. Для збереження інформації використовується база даних MySQL.

Дана платформа надає широкий спектр можливостей, серед яких: багаторівневий доступ зареєстрованих користувачів, як до адміністративної частини так і до фронтальної частину сайту; понад 8 тисяч модулів і компонентів (останні новини, лічильник відвідувань, гостьова книга, форум тощо); можливість писати власні компоненти, модулі, плагіни і шаблони або редагувати вбудовані; наявність менеджера розсилки новин; редагування матеріалів за допомогою Візуального редактора TinyMCE (аналог текстових редакторів, наприклад Word); вбудована багатомовність, починаючи з версії 1.6; робота системи *Linux*, *FreeBSD*, *WinNT*, *Win2K*, *MacOS X*, *Solaris*, *AIX*, *SCO* та інших.

Інтернет-ресурс profprestige.org.ua спрямований на широке коло споживачів. Може бути використаний як джерело інформації для науковців, аспірантів, студентів педагогічних та психологічних спеціальностей, слухачами курсів підвищення кваліфікації, шкільних психологів, соціальних педагогів. Може бути корисним для спеціалістів служби зайнятості, фахівців, які займаються профорієнтацією молоді.

Керівник авторського колективу,
провідний науковий співробітник лабораторії
моніторингу суспільно-політичних процесів
доктор психологічних наук **Найдьонов М. І.**